Scientific Quarterly of Research on Addiction, Vol. 18, No. 72, P 169-188, Summer 2024

Research Article

Predicting the Degree of Tendency to Substance Use Based on Cultural, Social and Family Factors in Students

Saeid Goudarzi[1], Nooredin Alahdadi[2]

Received:2024/01/22 Accepted:2024/09/13

Abstract

Objective: The aim of the present study was to predict the degree of tendency to drug use among students based on cultural, social, and family factors. **Method:** The research method was descriptive-correlation. Among the students of Hamadan province, 400 people were selected using the convenience sampling method. The tools used in this research were researcher-made questionnaires, including drug addiction, family conflict, individualism, sense of anomie, religious adherence, and the degree of student control by the family. Pearson's correlation test and stepwise regression were used to analyze the data. **Results**: The results showed that the variables of family conflict, feeling of anomie, and individualism had a significant positive relationship, while the variables of student control by the family, religious adherence, and academic performance had a significant negative relationship with students' tendency to use substances. The regression results also indicated that the variables of family conflict, feeling of anomie, individualism, the degree of student control by the family, and religious adherence were able to explain 32% of the variance of drug addiction simultaneously. However, the variable of academic performance did not play a role in predicting the students' inclination towards substance use. **Conclusion:** According to the results, cultural, social, and family factors play an important role in predicting students' tendency to use substances. Therefore, to prevent the formation of underlying factors in students' tendency to use substances, it is necessary to consider cultural, social, and family factors in the design and implementation of prevention programs. Proper investment in controlling and directing students' behavior towards drug use is suggested based on the identified variables.

Keywords: Tendency to substance use, Family conflict, Individualism, Anomie feeling, Religious adherence

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Sociology, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran. Email: sgoodarzi1355@pnu.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of Sociology, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، سال هجدهم، شماره هفتاد و دو، ص۱۸۸-۱۶۹، تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

پیش‌بینی میزان گرایش به مصرف مواد مخدر بر اساس عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی در دانشجویان

سعید گودرزی[۱]، نورالدین اله دادی[۲]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۳

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی میزان گرایش به مصرف مواد مخدر بر اساس عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی در دانشجویان بود. **روش:** روش پژوهش توصیفی-همبستگی بود. از میان دانشجویان استان همدان، ۴۰۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه‌های محقق ساخته شامل گرایش به مواد مخدر، تضاد خانوادگی، فردگرایی، احساس آنومی، پایبندی دینی و میزان کنترل دانشجو توسط خانواده بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد که متغیرهای تضاد خانوادگی، احساس آنومی و فردگرایی رابطه مثبت معنادار و متغیرهای میزان کنترل دانشجو توسط خانواده، پایبندی دینی و عملکرد تحصیلی رابطه منفی معنادار با گرایش دانشجویان به مواد مخدر داشتند. نتایج رگرسیون نیز حاکی از این بود که متغیرهای تضاد خانوادگی، احساس آنومی، فردگرایی، میزان کنترل دانشجو توسط خانواده و پایبندی دینی به طور همزمان با هم توانستند ۳۲ درصد از واریانس گرایش به مواد مخدر را تبیین کنند اما متغیر عملکرد تحصیلی نقشی در پیش‌بینی میزان گرایش دانشجویان به مواد مخدر نداشت. **نتیجه‌گیری:** طبق نتایج به دست آمده، عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی نقش مهمی در پیش‌بینی گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر دارند. درنتیجه، برای پیشگیری از شکل‌گیری عوامل زمینه‌ساز در گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر، لازم است عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی در طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیری از گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر در نظر گرفته شود. در این راستا، سرمایه‌گذاری مناسب در کنترل و جهت‌دهی رفتار دانشجویان به مصرف مواد مخدر باتوجه به متغیرهای شناسایی شده پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژه‌ها: گرایش به مواد مخدر، تضاد خانوادگی، فردگرایی، احساس آنومی، پایبندی دینی

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. پست الکترونیک: sgoodarzi1355@pnu.ac.ir

۲. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

مقدمه

مسئله مواد مخدر و اعتیاد به‌عنوان یکی از بحران‌های چهارگانه قرن بیستم و یکی از معضلات بهداشتی، روانی و اجتماعی و نیز مهمترین عامل ایجادکننده رفتارهای پرخطر است که همه جوامع را درگیر خود کرده و به عنوان یک مسئله مهم اجتماعی و بهداشت عمومی، در سرتاسر جهان و تمام کشورها محسوب می‌شود (مقدم، ۱۴۰۱). می‌توان گفت یکی از شایع‌ترین مسائل اجتماعی در دنیا و از جمله ایران، اعتیاد به مواد مخدر است (یازرلو، ۱۴۰۱). طبق گزارش جهانی دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد[1]، در جهان ۲۹۶ میلیون نفر مصرف‌کننده مواد وجود داشته که حداقل یک ماده را استفاده نموده‌اند. همچنین در کشور جمعیت مصرف‌کننده مستمر مواد مخدر، ۲ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر، با نرخ شیوع ۵/۴ درصد در جمعیت ۱۵تا ۶۴ ساله گزارش شده است (سیتاریستی[2]، ۲۰۲۲). اعتیاد به مواد مخدر، فرد را از لحاظ روانی، جسمی، اجتماعی و اقتصادی تحت تأثیر قرار می‌دهد (درویشی و اسدالهی، ۱۴۰۲). از سوی دیگر، یکی از مهمترین دغدغه‌های جوامع بشری در چند دهه اخیر، کاهش سن مصرف مواد مخدر است (مانریکو میلونز[3] و همکاران، ۲۰۲۱). متأسفانه در حال حاضر نسل جوان، نسبت به گذشته بیشتر به مواد مخدر گرایش پیدا کرده‌اند؛ به‌طوری که یکی از مسائل مهم کشور، اعتیاد جوانان است. در بین جوانان، دانشجویان از لحاظ موقعیت و نقش آنها در جامعه، با بقیه همگنان خود تفاوت دارند. شرایط خاص اجتماعی و فکری دانشجویان باعث می‌شود تا جامعه انتظار داشته باشد، پدیده مواد مخدر و اعتیاد در بین آنان چندان دیده نشود. با این وجود، مصرف مواد مخدر و گرایش به اعتیاد در بین این گروه دیده می‌شود که نگرانی‌هایی را به دنبال داشته است (سراج‌زاده و فیضی، ۱۳۸۶). نتایج تحقیقات بیانگر آن است که گرایش به مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان افزایش یافته است. رضاخانی مقدم و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند شیوع مصرف مواد مخدر در دانشجویان دانشگاه

1. United Nations Office on Drugs and Crime
2. Citaristi
3. Manrique-Millones

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

تهران ۳۷/۵ درصد و در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران ۳۳ درصد و شروع اولین مصرف بسیاری از مواد در دوران دانشجویی بوده است.

عوامل متعدد فردی، خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... بر گرایش به مصرف مواد مخدر تأثیر دارند. از جمله عوامل فردی و زمینه‌ای مؤثر بر گرایش به مواد مخدر می‌توان به سن (مهانوویک[1] و همکاران، ۲۰۲۰؛ زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱؛ حسینی، ۱۳۹۳)، جنسیت (ویت[2] و همکاران، ۲۰۰۹؛ دهقانی، ۱۴۰۰؛ حسینی، ۱۳۹۳؛ رضاخانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۱)، وضعیت تأهل (دهقانی، ۱۴۰۰) و تحصیلات (زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱) اشاره نمود. همچنین از عوامل خانوادگی مؤثر بر گرایش به مواد مخدر می‌توان به تضاد خانوادگی (اله‌دادی و همکاران، ۱۴۰۲؛ زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱؛ دهقانی، ۱۴۰۰؛ عنایت و همکاران، ۱۴۰۰؛ جوانمرد، ۱۳۹۴)، معتاد بودن اعضای خانواده (مهانوویک و همکاران، ۲۰۲۰؛ اله‌دادی و همکاران، ۱۴۰۲؛ عنایت و همکاران، ۱۴۰۰؛ نوبخت، ۱۳۹۴)، طلاق و فروپاشی خانواده (مهانوویک و همکاران، ۲۰۲۰؛ عنایت و همکاران، ۱۴۰۰)، خشونت خانوادگی (عنایت و همکاران، ۱۴۰۰) و عدم کنترل فرد توسط خانواده (بخشی جغناب و همکاران، ۱۴۰۲؛ فولادیان و محمدی، ۱۴۰۲؛ دهقانی، ۱۴۰۰) اشاره نمود. در عین حال تحقیقات زیادی نشان داده‌اند که عوامل اجتماعی از جمله احساس آنومی (بخشی جغناب و همکاران، ۱۴۰۲؛ یازرلو، ۱۴۰۱؛ اکبری و همکاران، ۱۳۹۵)، پیوند اجتماعی (یازرلو، ۱۴۰۱؛ دهقانی، ۱۴۰۰)،کنترل اجتماعی (حسینی، ۱۳۹۳) و احساس ناامنی (زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱) بر روی میزان گرایش به مواد مخدر تأثیر دارند. از عوامل فرهنگی مؤثر بر گرایش به مواد مخدر می‌توان به پایبندی دینی (سیلوا[3] و همکاران، ۲۰۰۶؛ یاکوبیان و پیترز[4]، ۲۰۰۵؛ یازرلو، ۱۴۰۱؛ جوانمرد، ۱۳۹۴؛ حسینی، ۱۳۹۳؛ رضاخانی مقدم، ۱۳۹۱)، شکست تحصیلی (دهقانی، ۱۴۰۰؛ اکبری و همکاران، ۱۳۹۵)، میزان استفاده از رسانه‌ها (حسینی، ۱۳۹۳) و اوقات فراغت (سیلوا و همکاران، ۲۰۰۶؛ زارع شاه‌آبادی و فیروزی، ۱۴۰۱) اشاره نمود.

1. Mehanović
2. Voigt
3. Silva
4. Yacoubian & Peters

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

در تبیین مسأله مصرف مواد مخدر می‌توان از نظریه‌های مختلف جامعه‌شناسی با رویکردهای متفاوت بهره برد که در ادامه به تعدادی از این نظریه‌ها به طور مختصر اشاره می‌شود. دورکیم[1] در مورد تبیین انحرافات اجتماعی بر مفهوم آنومی[2] (بی‌هنجاری) تأکید کرد. از نظر او، آنومی وضعیتی است که نفوذ هنجارهای اجتماعی کاهش می‌یابد و افراد دیگر برای اقتدار اخلاقی جامعه احترام قایل نیستند؛ در نتیجه چنین افرادی به مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی گرایش بیشتری خواهند داشت (سراج‌زاده و فیضی، ۱۳۸۶). مرتون[3] مفهوم آنومی را برای نشان دادن اختلاف بین هدف‌های مورد تأیید جامعه و شیوه‌های دستیابی به این اهداف، به‌کار می‌برد. هنگامی که ارزش‌های اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار باشند، ولی امکان دستیابی به آن‌ها محدود باشد، بی‌هنجاری به وجود می‌آید (رفیع‌پور، ۱۳۷۸). افراد در شرایط بی‌هنجاری واکنش‌های متفاوتی از جمله همنوایی[4]، نوآوری[5]، شعائرگرایی[6]، انزواطلبی[7] و شورش[8] را از خود نشان می‌دهند. انزواطلبی یا کناره‌گیری، شیوه انطباق فردی است که در آن افراد به دلیل ناموفق بودن در دسترسی به اهداف اجتماعی، سعی می‌کنند که خود را از جامعه دور نگه دارند تا هم از اهداف و هم از وسایل نهادی شده غفلت پیدا کنند. این افراد کسانی هستند که در مسیر اعتیاد به مواد مخدر قرار گرفته و با مصرف بی‌رویه مشروبات الکلی، تریاک، هروئین و اقسام مواد مخدر سعی دارند حواس و قوای دراکه خود را نسبت به تبلیغات جامعه از کار بیندازند و بدین وسیله آرامش خیال پیدا کنند (معیدفر، ۱۳۷۹). آلبرت کوهن[9] با افزودن متغیر «ناکامی منزلتی» به معادله مرتون، مدعی شده است که شکاف میان اهداف و ابزار مقبول اجتماعی به واسطه سرخوردگی و ناکامی منزلتی افراد، سبب کج‌رفتاری می‌شود. او معتقد است مهم‌ترین مسأله‌ای که جوان با آن روبرو است، کسب پایگاه اجتماعی است و عامل مهم کج‌رفتاری جوانان در مراتب پایین جامعه، میل به ارتقای اجتماعی و فقدان

1. Durkheim
2. anomie
3. Merton
4. conformism
5. innovation
6. ritualism
7. retreatism
8. rebellion
9. Albert Cohen

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

ضوابط لازم برای ارتقاء است. کلوارد و اوهلین[1] در نظریه «فرصت‌های نامشروع[2] افتراقی» معتقدند جرایم، ناشی از تعداد زیاد فرصت‌های نامشروع است. به نظر آنها، فرصت‌های نامشروع از طریق عضویت در سه خرده فرهنگ جنایی، تضاد و کناره‌گیری بدست می‌آید. عضویت در خرده فرهنگ کناره‌گیران، خاص کسانی است که به مصرف مواد مخدر علاقه‌مندند و چون نتوانسته‌اند به عضویت دو خرده فرهنگ دیگر درآیند و توفیقی هم در جهان همنوایان نداشته‌اند، آنان را «شکست مضاعف» نامیده است (سخاوت، ۱۳۸۴).

طبق نظریه «کنترل اجتماعی[3]» آنچه موجب هم‌نوایی و عدم انحراف می‌شود، نظارت اجتماعی توسط خانواده و جامعه به‌عنوان دو عامل ایجاد پیوند فرد با جامعه است و آنچه باعث کج‌رفتاری می‌شود، نبود کنترل اجتماعی است. طبق نظریه تراویس هیرشی[4] رفتار انحرافی نتیجه ضعف پیوندهای فرد با جامعه است. او کج‌روی را معلول ضعف و فقدان همبستگی اجتماعی در گروه‌ها، نهادها و سازمان‌های اجتماعی و همچنین تضعیف اعتقادات اجتماعی موجود در جامعه می‌داند (هیرشی، ۱۹۶۹). به اعتقاد والتر رکلس[5] همنوایی فرد از کنترل و فشار گروه سرچشمه می‌گیرد. او معتقد است که پدیده کج‌روی را فشارهای اجتماعی کنترل می‌کند. صاحب نظرانی که موضوع یادگیری اجتماعی را مطرح کرده‌اند، معتقدند کج‌رفتاری نتیجه یادگیری هنجارها و ارزش‌های انحرافی به ویژه در چارچوب خرده فرهنگ‌ها و گروه‌های همسالان است. طبق نظریه «پیوند افتراقی[6]» که توسط ساترلند[7] بیان شده است، مانند تمام رفتارهای اجتماعی، رفتارهای انحرافی نیز از طریق همنشینی با افراد بزهکار یاد گرفته می‌شود. طبق این نظریه، گروه‌های نخستین مانند خانواده و دوستان نزدیک نقش مهمی در گرایش یا عدم گرایش افراد به مواد مخدر دارند (آکر و جنسن[8]، ۲۰۱۰). همچنین، بیان میدارد افراد به این علت کج‌رفتار می‌شوند که تعداد تماس‌های انحرافی آنان، بیش از تماس‌های غیرانحرافی‌شان است (رابینگتن و

1. Cloward & Ohlin
2. illegitimate opportunities
3. Social Control
4. Hirschi
5. Recklees
6. differential association
7. Sutherland
8. Akers & Jensen

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

واینبرگ، ۱۳۸۳). طبق نظریه یادگیری اجتماعی بندورا[1]، جوانان باورهای خود را در مورد مصرف مواد از الگوهای نقش، خصوصاً دوستان نزدیک و والدین مصرف‌کننده مواد مخدر کسب می‌کنند.

با توجه به هیجانات زیاد دوران جوانی و تأثیرپذیری زیاد از همسالان، دانشجویان در معرض انحرافات زیادی از جمله اعتیاد قرار دارند؛ به همین دلیل مطالعه گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر حائز اهمیت است. اهمیت مسئله زمانی دوچندان می‌شود که نقش دانشجویان به عنوان نیروی انسانی متخصص در سازندگی کشور و تأثیری که در کیفیت زندگی نسل آینده دارند، مد نظر قرار گیرد. از سویی دیگر، سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی برای روزآمد کردن اطلاعات خود برای برنامه‌ریزی، نیازمند پژوهش‌هایی هستند که چشم‌انداز وضعیت حاضر را در اختیار آن‌ها قرار دهد. در حوزه اعتیاد و مصرف مواد توسط جوانان تا به حال پژوهش‌های ارزشمندی صورت گرفته است و محققین از زوایایی گوناگونی به بررسی این مسئله پرداخته‌اند. اما با بررسی‌های صورت گرفته، تحقیقات مربوط به گرایش دانشجویان استان همدان به مواد مخدر با رویکرد جامعه‌شناختی ناچیز است. بنابراین پژوهش در مورد علل گرایش دانشجویان به مواد مخدر می‌تواند نقش مؤثری در شناسایی عوامل مؤثر بر این موضوع داشته باشد. با توجه به مطالبی که گفته شد هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های استان همدان به مصرف مواد مخدر بر اساس عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی است.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانشجویان استان همدان به تعداد ۸۵۷۱۲ نفر بود. بر اساس جدول کرجسی و مورگان[2] (۱۹۷۰)، تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد. با توجه به امکان ریزش نمونه‌ها و همچنین اطمینان بالای یافته‌ها و تعمیم دهی بهتر، نمونه‌ای برابر با ۴۰۰ نفر، به روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. جهت رعایت نکات اخلاقی پرسشنامه‌ها بدون نام

1. Bandura's social learning
2. Morgan & Krejcie

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

بودند و پاسخگویی به سوالات اختیاری بود. شرکت‌کنندگان این اختیار را داشتند که اگر مایل به ادامه همکاری نبودند از ادامه تکمیل پرسشنامه‌ها انصراف دهند. داده‌ها با استفاده از همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام در نرم‌افزار اس‌پی‌اسس تحلیل شدند.

ابزار

۱- گرایش به مواد مخدر: برای سنجش گرایش به مواد مخدر از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۲۲ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۲۲ تا ۸۸ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۷۵ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

۲- تضاد خانوادگی: برای سنجش تضاد خانوادگی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۵ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۵ تا ۲۰ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۷۲ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

۳- فردگرایی: برای سنجش فردگرایی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۵ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۵ تا ۲۰ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۸۰ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

۴- پایبندی دینی: برای سنجش پایبندی دینی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۹ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۹ تا ۳۶ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۷۳ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

۵- احساس آنومی: برای سنجش احساس آنومی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۸ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۸ تا ۳۲ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۷۲ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

۶- میزان کنترل دانشجو توسط خانواده: برای سنجش میزان کنترل دانشجو توسط خانواده از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در این راستا، ۷ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم طراحی و تدوین گردید. دامنه نمرات ۷ تا ۲۸ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۷۹ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

۷- عملکرد تحصیلی: برای سنجش عملکرد تحصیلی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده است. به همین منظور، ۶ گویه برای سنجش فعالیت‌های پژوهشی و فرهنگی در سطح سنجش رتبه‌ای و در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای با گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم و یک سوال برای بررسی معدل تحصیلی طراحی و تدوین گردید. در

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

سوال مربوط به معدل تحصیلی، به معدل زیر ۱۰ نمره صفر، معدل ۱۰ تا ۱۲ نمره ۱، معدل ۱۳ تا ۱۴ نمره ۲، معدل ۱۵تا ۱۶ نمره ۳، معدل ۱۷ تا ۱۸ نمره ۴ و معدل ۱۹ تا ۲۰ نمره ۵ داده شد. بدین ترتیب دامنه نمرات ۷ تا ۲۹ است. همچنین، برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از اعتبار صوری (نظرات متخصصان و اهل‌فن) و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مطابق نتایج حاصل، ضریب پایایی به‌دست‌آمده برای متغیر مذکور برابر با ۰/۸۳ بوده و از نظر آماری مورد تائید است.

یافته‌ها

دامنه سنی نمونه مورد مطالعه بین ۱۹ تا ۳۵ سال و میانگین سنی آنها ۲۳ سال با انحراف معیار ۳/۱۴ بود. از افراد نمونه ۱۹۷ نفر (۴۹/۳ درصد) زن و ۲۰۳ نفر (۵۰/۷ درصد) مرد بودند. همچنین، ۲۸۵ نفر (۷۱/۲۵ درصد) گرایش کم به مواد مخدر، ۱۱۳ نفر (۲۸/۲۵ درصد) زیاد و ۲ نفر (۰/۵ درصد) گرایش خیلی زیاد به مواد مخدر داشته‌اند. آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	زیرمقیاس	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
عوامل خانوادگی	تضاد خانوادگی	۹/۶۵	۲/۹۵	۰/۳۳۸	۰/۲۴۳
	کنترل دانشجو توسط خانواده	۱۹/۵۳	۴/۹۰	-۰/۴۳۳	-۰/۱۴۹
عوامل فرهنگی	پایبندی دینی	۲۳/۰۷	۵/۲۹	-۰/۱۳۲	۰/۲۸۴
	عملکرد تحصیلی	۱۴/۸۳	۱/۹۰	-۰/۲۴۰	۰/۲۴۳
عوامل اجتماعی	احساس آنومی	۲۱/۷۰	۴/۴۲	-۰/۱۹۹	۰/۰۵۹
	فردگرایی	۱۰/۵۳	۲/۹۵	۰/۴۱۸	۰/۳۰۸
گرایش به مواد مخدر		۴۱/۶۴	۶/۸۳	۱/۱۱	۱/۳۵

در جدول فوق میانگین و انحراف استاندارد نمرات مربوط به متغیرهای پژوهش ارائه شده است. همچنین در دو ستون دیگر جدول نتایج کجی و کشیدگی جهت نرمال بودن داده‌ها آمده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص‌های کجی و کشیدگی همه متغیرهای آشکار بین ۲- و ۲ قرار دارد که حاکی از نرمال بودن توزیع متغیرها و مناسب بودن آن‌ها جهت انجام رگرسیون است. جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش ضرایب

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون چندگانه به روش گام به گام اجرا شد و چند مفروضه اصلی آزمون رگرسیون شامل داده‌های گمشده[1]، نرمال بودن[2] و هم‌خطی چندگانه[3] بررسی شد. در پژوهش حاضر از روش جایگزینی[4] داده‌های گمشده با میانگین استفاده شد و جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون کولموگروف- اسمیرنف[5] استفاده شد که نتایج حاکی از آن بود که نمرات متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال بودند (p>۰/۰۵). هم‌خطی چندگانه متغیرهای پیش‌بین نیز با استفاده از آماره اغماض یا تحمل[6] و عامل تورم واریانس[7] بررسی شد. نتایج نشان داد که مقادیر ارزش‌های تحمل به‌دست‌آمده برای متغیرها بالای ۰/۱۰ و در دامنه ۰/۷۵ تا ۰/۹۴ بود که نشان‌دهنده نبود هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین است. همچنین مقدار عامل تورم واریانس به‌دست‌آمده برای متغیرها کوچک‌تر از ۱۰ و در دامنه ۱/۰۵ تا ۱/۳۳ بود که بیانگر نبود هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین است. به‌منظور آزمون استقلال خطاها در بین متغیرهای پیش‌بین، ارزش شاخص دوربین-واتسون[8] مورد بررسی قرار گرفت. باتوجه به ارزش شاخص دوربین واتسون محاسبه شده (۱/۶۵)، می‌توان گفت مفروضه استقلال خطاها و پیش‌فرض استفاده از تحلیل رگرسیون برقرار است. از جمله مفروضات مهم دیگر در تحلیل رگرسیون عدم وجود همخطی چندگانه[9] می‌باشد. در صورتی می‌توان گفت که پیش فرض عدم وجود همخطی چندگانه رعایت شده است که همبستگی بین متغیرهای مستقل یا پیش‌بین کمتر از ۰/۹۰ باشد. با توجه به نتایج همبستگی پیرسون که در جدول ۲ در ادامه ارائه شده است، همبستگی بین متغیرهای مستقل (پیش‌بین) کمتر از ۰/۹۰ می‌باشد.

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

1. missing
2. normality
3. multicollinearity
4. replacement
5. Kolmogoro-Smirnov test
6. tolerance
7. Variance Inflation Factor (VIF)
8. Durbin-Watson
9. multicollinearity

جدول ۲: ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. تضاد خانوادگی	۱						
۲. کنترل توسط خانواده	-۰/۳۳۴**	۱					
۳. پایبندی دینی	-۰/۲۷۵**	۰/۲۸۰**	۱				
۴. عملکرد تحصیلی	-۰/۱۴۸**	۰/۱۱۱*	۰/۱۹۸**	۱			
۵. احساس آنومی	۰/۲۵۵**	-۰/۱۹۵**	-۰/۴۱۶**	-۰/۱۳۴**	۱		
۶. فردگرایی	۰/۲۳۱**	-۰/۱۷۷**	-۰/۱۸۰**	-۰/۰۲۷	۰/۳۲۱**	۱	
۷. گرایش به مواد مخدر	۰/۴۳۱**	-۰/۳۵۰**	-۰/۳۶۷**	-۰/۱۶۰**	۰/۳۸۹**	۰/۲۷۱**	۱

** p <۰/۰۱ *p <۰/۰۵

بر اساس نتایج جدول فوق، متغیرهای تضاد خانوادگی، احساس آنومی و فردگرایی با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه مثبت و معنادار و متغیرهای میزان کنترل دانشجو توسط خانواده، پایبندی دینی و عملکرد تحصیلی با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه منفی و معناداری دارند (p<۰/۰۱). پس از بررسی مفروضه‌های رگرسیون چندگانه و حصول اطمینان از برقراری مفروضه‌ها، به منظور تعیین سهم متغیرهای پیش‌بین در تبیین واریانس متغیر ملاک از رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام جهت پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر از طریق متغیرهای فوق در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر بر اساس متغیرهای پژوهش با روش رگرسیون گام به گام

	متغیرهای پیش‌بین	ضریب غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	R^2 اصلاح شده	آماره F	سطح معنی‌داری
گام اول	مقدار ثابت	۳۲/۰۱۰	۱/۰۵۵				۰/۰۰۱**
	تضاد خانوادگی	۰/۹۹۷	۰/۱۰۵	۰/۴۳۱	۰/۱۸۴	۹۱/۰۲۶	۰/۰۰۱**
گام دوم	مقدار ثابت	۲۳/۶۹۴	۱/۵۹۰				۰/۰۰۱**
	تضاد خانوادگی	۰/۸۲۱	۰/۱۰۳	۰/۳۵۵	۰/۲۶۶	۷۳/۲۵۵	۰/۰۰۱**
	احساس آنومی	۰/۴۶۲	۰/۰۶۹	۰/۲۹۹			۰/۰۰۱**

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

جدول ۳: پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر بر اساس متغیرهای پژوهش با روش رگرسیون گام به گام

	متغیرهای پیش‌بین	ضریب غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	R^2 اصلاح شده	آماره F	سطح معنی‌داری
	مقدار ثابت	۳۱/۱۸۳	۲/۳۰۳				۰/۰۰۱**
گام	تضاد خانوادگی	۰/۶۸۲	۰/۱۰۵	۰/۲۹۵			۰/۰۰۱**
سوم	احساس آنومی	۰/۴۲۶	۰/۰۶۸	۰/۲۷۶	۰/۲۹۸	۵۷/۵۷۴	۰/۰۰۱**
	میزان کنترل دانشجو توسط خانواده	-۰/۲۷۵	۰/۰۶۲	-۰/۱۹۷			۰/۰۰۱**
	مقدار ثابت	۳۷/۱۵۰	۲/۹۵۲				۰/۰۰۱**
گام	تضاد خانوادگی	۰/۶۳۸	۰/۱۰۵	۰/۲۷۶			۰/۰۰۱**
چهار	احساس آنومی	۰/۳۴۵	۰/۰۷۱	۰/۲۲۳			۰/۰۰۱**
م	میزان کنترل دانشجو توسط خانواده	-۰/۲۴۹	۰/۰۶۳	-۰/۱۷۲	۰/۳۱۴	۴۶/۶۹۶	۰/۰۰۱**
	پایبندی دینی	-۰/۱۹۳	۰/۰۶۱	-۰/۱۵۰			۰/۰۰۲**
	مقدار ثابت	۳۵/۸۲۷	۳/۰۱۲				۰/۰۰۱**
	تضاد خانوادگی	۰/۶۱۰	۰/۱۰۵	۰/۲۶۴			۰/۰۰۱**
	احساس آنومی	۰/۳۰۸	۰/۰۷۴	۰/۱۹۹			۰/۰۰۱**
گام	میزان کنترل دانشجو توسط خانواده	-۰/۲۳۰	۰/۰۶۳	-۰/۱۶۵		۳۸/۴۷۶	۰/۰۰۱**
پنجم	پایبندی دینی	-۰/۱۹۲	۰/۰۶۱	-۰/۱۴۹	۰/۳۲۰		۰/۰۰۲**
	فردگرایی	۰/۲۰۸	۰/۱۰۲	۰/۰۹۰			۰/۰۴۳**

نتایج جدول فوق نشان داد که در گام اول تضاد خانوادگی (Beta=۰/۴۳۱؛P<۰/۰۰۱) وارد معادله رگرسیون شد و ۱۸ درصد از گرایش به مصرف مواد مخدر را پیش‌بینی کرد (R^2=۰/۱۸۴ ؛F=۹۱/۰۲۶). در گام دوم، احساس آنومی (Beta=۰/۲۹۹ ؛ P<۰/۰۰۱) وارد معادله رگرسیون شد و درصد پیش‌بینی به ۲۶ درصد افزایش یافت (R^2=۰/۲۶۶؛F= ۷۳/۲۵۵). در گام سوم، میزان کنترل دانشجو توسط خانواده (P<۰/۰۰۱؛ Beta=-۰/۱۹۷) وارد معادله رگرسیون شد و درصد پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر به ۲۹ درصد افزایش یافت (R^2=۰/۲۹۸ ؛F= ۵۷/۵۷۴). در گام چهارم، پایبندی دینی (P<۰/۰۰۲؛ Beta= -۰/۱۵۰) وارد معادله رگرسیون شد و درصد پیش‌بینی به ۳۱ درصد افزایش یافت (R^2=۰/۳۱۴ ؛ F= ۴۶/۶۹۶). در گام پنجم، متغیر فردگرایی (P<۰/۰۴۳؛

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

(Beta=۰/۰۹۰ وارد معادله رگرسیون شد و درصد پیش‌بینی به ۳۲ درصد افزایش یافت (R^2=۰/۳۲۰ ؛F= ۳۸/۴۷۶). در کل، همانطور که گام نهایی رگرسیون نشان می‌دهد متغیرهای تضاد خانوادگی، احساس آنومی، میزان کنترل دانشجو توسط خانواده، پایبندی دینی و فردگرایی توانستند روی هم ۳۲ درصد از واریانس گرایش به مواد مخدر دانشجویان را پیش‌بینی کنند. لازم به ذکر است که متغیر عملکرد تحصیلی نقشی در پیش‌بینی میزان گرایش دانشجویان به مواد مخدر نداشت.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه‌های استان همدان به مصرف مواد مخدر بر اساس عوامل فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی انجام شده است. نتایج این تحقیق بیانگر آن است که تضاد خانوادگی با گرایش به مصرف مواد مخدر رابطه مثبت دارد که با نتایج مطالعات اله‌دادی و همکاران (۱۴۰۲)، زارع شاه‌آبادی و فیروزی (۱۴۰۱)، دهقانی (۱۴۰۰)، عنایت و همکاران (۱۴۰۰) و جوانمرد (۱۳۹۴) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت، خانواده محیط اصلی رشد شخصیت، باورها و ارزش‌های رفتاری افراد است؛ به همین دلیل تأثیرگذاری بسیار زیادی بر روی رفتارهای افراد دارد. والدینی که تعارض زناشویی بالایی دارند، باعث ایجاد بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و روانشناختی از جمله افسردگی برای فرزندان خود می‌شوند. همچنین در خانواده‌های دارای تضاد، فشارهای روانی بر فرزندان زیاد است. استرس‌های ایجادشده به دلیل تعارض و کشمکش‌های والدین می‌تواند به روابط آنها با فرزندان انتقال یابد و ناسازگاری آنها را در ابعاد مختلف روانشناختی و اجتماعی به دنبال داشته باشد که این ناسازگاری ایجاده شده فرزندان آنها را در برابر اعتیاد آسیب‌پذیر می‌سازد. از سویی دیگر تعارض خانوادگی باعث می‌شود که نقش پدر و مادر در خانواده کم‌رنگ شود و والدین نتوانند سبک فرزندپروری مناسبی را اتخاذ کنند. در چنین شرایطی الگوپذیری از والدین کاهش یافته و گروه مرجع فرزندان از خانواده به دوستان و همسالان تغییر یابد. طبق نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، جوانان باورهای خود را در مورد مصرف مواد از الگوهای نقش، خصوصاً دوستان نزدیکِ مصرف‌کننده مواد مخدر کسب می‌کنند. بنابراین در خانواده‌هایی که

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

تضاد خانوادگی زیاد است، فرزندان ممکن است برای فرار کردن از مشکلات ایجاد شده در خانواده به سمت رفتارهای انحرافی از جمله گرایش به مصرف مواد مخدر سوق پیدا کنند.

از دیگر یافته‌های پژوهش رابطه منفی پایبندی دینی با گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر است که این یافته همسو با یافته‌های رودا سیلوا و همکاران (۲۰۱۲)، یاکوبیان و پیترز (۲۰۰۲)، یازرلو (۱۴۰۱)، جوانمرد (۱۳۹۴)، حسینی (۱۳۹۳) و رضاخانی مقدم و همکاران (۱۳۹۱) است. رابطه منفی پایبندی دینی با گرایش به مواد مخدر، بر اساس فرهنگ سنتی دینی در برخورد با مواد مخدر قابل تبیین است. دین برنامه‌ای جامع برای تمام زندگی است و از خانه و خانواده نیز غافل نبوده است و بدین گونه در سلامت انسان‌ها نیز نقش دارد. این زمینه فرهنگی باعث می‌شود اثر بازدارندگی دینداری بر مصرف مواد مخدر زیاد باشد. از سویی دیگر طبق نظریه آنومی مرتون، پایبندی بیشتر به اهداف فرهنگی و وسایل نهادینه شده رسیدن به آن‌ها، عدم تعادل بین اهداف و وسایل را کاهش داده و باعث کاهش احتمال کج‌روی می‌شود. دینداری از جمله عواملی است که دارای این کارکرد است.

یکی دیگر از عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به مواد مخدر، عملکرد تحصیلی بود اما این متغیر نقشی در پیش‌بینی گرایش دانشجویان به مواد مخدر نداشت. این یافته همسو با یافته‌های دهقانی (۱۴۰۰) و اکبری و همکاران (۱۳۹۵) است. در تبیین این یافته می‌توان گفت، موفقیت تحصیلی، یکی از معیارهای ارتقاء اجتماعی محسوب می‌شود. در این میان دانشجویانی که در تحصیلات خود موفق نیستند، مورد سرزنش قرار گرفته و دچار ضربه‌های روحی می‌شوند و احتمال گرایش آنها به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد. همچنین، نتایج این پژوهش همسو با نتایج تحقیقات فولادیان و محمدی (۱۴۰۲) و دهقانی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد میزان کنترل دانشجو توسط خانواده با میزان گرایش به مواد مخدر همبستگی منفی دارد. در تبیین این رابطه می‌توان گفت در خانواده‌هایی که کنترل فرزندان توسط خانواده کم است یا حالت نوسانی دارد، این خلاء از یک جهت فرصت تربیت و راهنمایی مناسب را از والدین سلب می‌کند و از جهتی دیگر باعث فاصله گرفتن جوانان از

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

خانواده و گرایش به دوستان و همسالان می‌شود. به‌خصوص اینکه در دوران جوانی، دانشجویان از اتکای به خانواده کاسته و بیش از هر زمان دیگر تحت تأثیر گروه همسالان و دوستان قرار می‌گیرند. از آنجایی که در دوران جوانی، نظارت و کنترل بر رفتار فرزندان ضعیف می‌شود و جوانان معمولاً تحت تأثیر رفتار، گفتار و افکار دوستان قرار دارند و نظرات آنان را بدون مقاومت می‌پذیرد، در چنین شرایطی احتمال گرایش آنها به مصرف مواد مخدر زیاد می‌شود.

از دیگر یافته‌های این تحقیق، رابطه مثبت فردگرایی با گرایش به مواد مخدر است. در تبیین این رابطه میتوان گفت فردگرایی به عنوان یکی از مفاهیم دوران مدرنیته و یکی از ویژگی‌های جوامع در حال گذار از سنتی به صنعتی، از جمله ایران می‌باشد. اگر از زاویه پیوندهای اجتماعی، فردگرایی را تعریف کنیم، می‌توان گفت فردگرایی وضعیتی است که جامعه بر اهمیت فرد و استقلال و آزادی او تأکید دارد. در فردگرایی، افراد در همه کنش‌ها و رفتارهای خود به دنبال برآورده کردن امیال و خواسته‌های خویش هستند و به خواسته‌های گروه‌های بزرگتری که به آن تعلق دارد، توجهی ندارند. طبق نظریه هیرشی، رفتار انحرافی نتیجه ضعف پیوندهای فرد با جامعه است. او کج‌روی را معلول ضعف و فقدان همبستگی اجتماعی در گروه‌ها، نهادها و سازمان‌های اجتماعی و همچنین تضعیف اعتقادات اجتماعی موجود در جامعه می‌داند. بنابراین در شرایطی که فردگرایی در جامعه زیاد شود، احتمال گرایش افراد به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد. همچنین، یافته‌های این پژوهش همسو با نتایج بخشی جغناب و همکاران (۱۴۰۲)، یازرلو (۱۴۰۱) و اکبری و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهد احساس آنومی با گرایش به مواد مخدر رابطه مستقیم دارد. در توجیه این مسأله باید گفت، افراد تحت تأثیر ارزش‌ها و هنجارهایی هستند که در جامعه تبلیغ می‌شود، اما در جوامع در حال گذر که تغییرات فرهنگی سریع است، افراد دچار آنومی می‌شوند. بر طبق نظر دورکیم، آنومی وضعیتی است که نفوذ هنجارهای اجتماعی روی افراد کم می‌شود. هنگامی که هنجارهای موجود در جامعه از الزام‌آوری کافی برخوردار نباشند و نظم هنجاری معتبری در جامعه وجود نداشته باشد، احتمال ارتکاب کج‌روی از جمله گرایش به مصرف مواد مخدر افزایش می‌یابد.

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

هر پژوهشی دارای محدودیت اساسی است. در خصوص محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به دشواری‌های مربوط با اخذ مجوزهای لازم برای نمونه‌گیری و دسترسی به اعضای نمونه اشاره نمود. کم بودن حجم نمونه یکی دیگر از محدودیت‌های تحقیق بود. در صورتی که تحقیق با حجم نمونه بزرگتری انجام می‌گرفت، احتمال داشت نتایج دقیق‌تری به‌دست آید. بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از حجم نمونه بزرگتری استفاده گردد. همچنین محدود بودن جامعه‌آماری این پژوهش به دانشجویان استان همدان، از دیگر محدودیت‌های این پژوهش محسوب می‌شود. از این رو پیشنهاد می‌گردد در تعمیم نتایج جانب احتیاط رعایت گردد. از دیگر محدودیت‌های پژوهش این بود که به دلیل محدودیت زمانی، این پژوهش به صورت مقطعی انجام شد. زمان محدود سبب شد برای بررسی مسئله پژوهش، اندازه‌گیری تغییرات در طول زمان انجام نپذیرد. برای این منظور توصیه می‌گردد در تحقیقات آتی، از مطالعات طولی استفاده گردد.

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

منابع

اکبری، یونس؛ سراج‌زاده، سیدحسین؛ زمانی‌مقدم، مسعود و رشیدی، جمال (۱۳۹۵). عوامل اجتماعی مرتبط با مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان ۲۸-۱۸ ساله دانشگاه خوارزمی). *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۵(۳۲)، ۲۲۱-۲۰۷.

بخشی جغناب، قدیر؛ عشایری، طاها و احمدی میلاسی، مرضیه (۱۴۰۲). مرور نظام‌مند و فراترکیب پژوهش‌های مرتبط با عوامل مؤثر بر مصرف مواد مخدر در ایران بین سال ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۰. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۹)، ۳۸-۷.

جوانمرد، کمال (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیمسال اول ۱۳۹۴. *فصلنامه تغییرات اجتماعی- فرهنگی*، ۱۲(۱)، ۲۰-۱.

حسینی، عباس (۱۳۹۳). *بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر (مورد مطالعه: نوجوانان شهرستان آغاجاری)*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

درویشی، صیاد و اسدالهی، بهروز (۱۴۰۲). بررسی عوامل شکل‌دهنده رفتار جوانان در گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی: مورد مطالعه جوانان شهر اردبیل. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۹)، ۳۲۲-۳۰۱.

دهقانی، حمید (۱۴۰۰). شیوع‌شناسی مصرف مواد مخدر و تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر سوء مصرف مواد دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه اصفهان). *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۱۵(۳)، ۱۷۶-۱۴۱.

رابینگتن، ارل و واینبرگ، مارتین (۱۳۸۳). *رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسایل اجتماعی*. ترجمه رحمت الله صدیق سروستانی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ دوم.

رضاخانی مقدم، حامد؛ شجاعی زاده، داود؛ لشگرآرا، بهنام؛ صفری، حسین؛ سوادپور، محمد تقی و صحبت‌زاده، رزاق (۱۳۹۱). مقایسه مصرف مواد مخدر و علل گرایش به آن در بین دانشجویان دانشکده علوم پزشکی تهران و دانشگاه تهران. *مجله تحقیقات نظام سلامت*، ۸ (۷)، ۱۳۱۰-۱۳۰۰.

رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸). *آنومی با آشفتگی اجتماعی*. تهران: انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی.

زارع شاه‌آبادی، اکبر و فیروزی، سیدمحمد (۱۴۰۱). عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش به مواد مخدر در بین جوانان شهر کابل. *مجلّه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی*، ۱۹(۱)، ۱۳۴-۱۰۹.

سخاوت، جعفر (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور. چاپ دوازدهم.

سراج‌زاده، سید حسین و فیضی، ایرج (۱۳۸۶). بررسی وضعیت مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در بین دانشجویان: پژوهشی پیمایشی از دانشگاه‌های دولتی تحت پوشش وزارت علوم در سال تحصیلی ۱۳۸۲ -۱۳۸۱. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۶(۲۵)، ۱۱۰-۸۵.

عنایت، حلیمه؛ غلامی آبیز، محسن و احمدی، حبیب (۱۴۰۰). کاوش کیفی بسترها و پیامدهای اعتیاد زنان خراسان جنوبی. *زن و جامعه*، ۱۲(۴۶)، ۱۰۵-۹۱.

فولادیان، مجید و محمدی، مهلا (۱۴۰۲). مقایسه عوامل مرتبط با بازگشت به اعتیاد در بین دو گروه افراد با ترک قطعی و عود مجدد به مصرف مواد مخدر. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۷)، ۳۷۷-۳۵۵.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

معیدفر، سعید (۱۳۷۹). *جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی معاصر در ایران*. تهران: انتشارات سرزمین ما.

مقدم، محمدحسین (۱۴۰۱). کندوکاوی در بسترهای خانوادگی و پیامدهای پدیده اعتیاد در بین مردان شهر اهواز. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۶)، ۱۷۰-۱۴۵.

نوبخت، لیلا (۱۳۹۴). نگرش دانشجویان به سوءمصرف مواد مخدر و عوامل مؤثر بر آن. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۲(۳)، ۱۸۸-۱۵۶.

اله‌دادی، نورالدین؛ میرزایی، ابراهیم و سلیمی‌پور، ندا (۱۴۰۲). واکاوی کیفی بسترهای گرایش به مصرف مواد مخدر. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۱۷(۶۸)، ۹۴-۶۹.

یازرلو، رضا (۱۴۰۱). تحلیل جامعه‌شناختی گرایش به اعتیاد و تأثیر آن بر سلامت اجتماعی. *فصلنامه سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*، ۶(۴)، ۴۶۸-۴۵۷.

References

Akers, R. L., & Jensen, G. F. (2010). Social learning theory: Process and structure in criminal and deviant behavior. *The SAGE handbook of criminological theory*, 37(12), 56-72.

Citaristi, I. (2022). United Nations Office on Drugs and Crime—UNODC. In *The Europa Directory of International Organizations 2022* (pp. 248-252). Routledge.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency Univ.* of Calif. Press, Berkeley.

Manrique-Millones, D. L., Pineda-Marin, C. P., Millones-Rivalles, R. B., & Dimitrova, R. (2021). The 7Cs of positive youth development in Colombia and Peru: A promising model for reduction of risky behaviors among youth and emerging adults. *Handbook of positive youth development: Advancing research, policy, and practice in global contexts*, 16(8), 35-48.

Mehanović, E., Virk, H. K., Akanidomo, I., Pwajok, J., Prichard, G., van der Kreeft, P., ... & Unplugged Nigeria Coordination Group. (2020). Correlates of cannabis and other illicit drugs use among secondary school adolescents in Nigeria. *Drug and alcohol dependence*, 206(3), 107-127.

Silva, L. V., Malbergier, A., Stempliuk, V. D. A., & Andrade, A. G. D. (2006). Factors associated with drug and alcohol use among university students. *Revista de saúde pública*, 40(2), 280-288.

Voigt, K., Twork, S., Mittag, D., Göbel, A., Voigt, R., Klewer, J., ... & Bergmann, A. (2009). Consumption of alcohol, cigarettes and illegal substances among physicians and medical students in Brandenburg and Saxony (Germany). *BMC health services research*, 9(21), 1-7.

Yacoubian Jr, G. S., & Peters, R. J. (2005). " MONITORING THE FUTURE"-ECSTASY: Identifying the Prevalence and Correlates of Ecstasy Use among High School Seniors Surveyed Through 2002 Monitoring the Future. *Journal of alcohol and drug education*, 49(1), 55-72.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.8] [Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]